

İsaxan İSAXANLI

İnsanın yanında saxlamaq istəyi, unuda bilməyi tanışlıqlar, əsasən, ona zövq verən tanışlıqlar olur. Mən isə, oxucum, heç unuda bilmədiyim, amma mənə zövq deyil, indiyə qədər mənəvi əziyyət verən bir tanışlıq haqqında danışmaq istəyirəm.

Gənc yaşları idi. Rusiyanın Ulyanovsk şəhərində elmi-tədqiqat institutunda işləyirdim. Səhhətimdə müəyyən problemlər yaranmışdı. Bir qədər xəstəxanada müalicə aldıqdan sonra həkimin göstərişi ilə həm müalicəni davam etmək, həm də bir az dincəlmək məqsədilə noyabrın ortalarında Tataristana, Brejnev şəhəri yaxınlığında yerləşən Tarlovka sanatoriyasına getdim. Sanatoriya gözəl bir məkanda - Kama çayının sahilində yerləşirdi. Qış vaxtı 30-35 dərəcə şaxta olur, yollar buz bağlayırdı. Bizim sanatoriya şəhərdən bir qədər aralıda yerləşirdi və qışda ora gediş-gəliş tamamilə iflic vəziyyətə düşürdü. Odur ki, sanatoriya ilə şəhər arasındakı əlaqə yalnız donub buz bağlamış Kama çayı üzərindən mümkün olurdu. Sanatoriya ilə şəhər arasında olan təxminən 25-30 dəqiqəlik avtomobil yolu indi Kama çayı üzərindən piyada 15-20 dəqiqəyə qət edilirdi. Burada işləyən həkimlər və digər işçilərin əksəriyyəti elə sanatoriya şəhərciyində yaşayırdı. Sanatoriya dincələnlər tez-tez şəhərə getməyə üstünlük verirdilər. Çox vaxt elə olurdu ki, gecənin qaranlığında tək qayıtmalı olurduq. Şaxtalı havada, qaranlıqda, buz bağlamış çayın üstündə, ətrafda heç ənni-cinni olmadığı bir vaxtda insanın ağına hər şey gəlirdi. Düşünürsən ki, bir yerdə buz qırılsa, dadına çatan kimsə olmaz, beləcə, uzaq, qərrib bir diyarda itib-batarsan və cəsədin belə ələ gəlməz. Bax bu qorxulu hisslərlə mən, demək olar ki, həftədə 2-3 dəfə həmin yolu gedib-gəlirdim.

***

Şaxtalı dekabr axşamlarından biri idi. Saat 10 olardı, şəhərdən sanatoriya qayıdırdım. Elə oldu ki, buz üzərində salınmış, hamının gedib-gəldiyi mövcud cığırı itirdim və böyük qorxu içində heç insan ayağı dəyməmiş bir yerdən çayın üzərinə çıxmaly oldum. O anlarda keçirdiyim hissləri təsəvvür etmək mümkün deyil. Ayağım balaca bir boşluğa düşəndə az qalırdı ki, qorxudan ürəyim yatsın. Bu təsvirəgəlməz qorxu içində, təxminən 300-400 metr getdikdən sonra uzaqda bir qaraltı gördüm, başa düşdüm ki, o qaraltı olan yer hamının gedib-gəldiyi cığırdır. Kəsə yolla həmin tərəfə getməyə başladım və özümdən asılı olmayaraq, ucadan qışqıraraq mənə gözləməsi xəhiş etdim. O qaraltı səsimə hay verməsə də, yerində dayandı. Sürətimi bir az da artırdım. Yaxınlaşanda onun təxminən 27-28 yaşda bir xanım olduğunu gördüm. Göyün üzünü bəyaz gecə-

lərdə olduğu kimi açıq olsa da, gecənin vəsvəəsi öz sözünü deyirdi. Deyəsən o da qorxmışdu və mənim səsimi eşidəndə bir qədər tərəddüd etsə də, gözləmək qərarı almışdı. O gecədə hər ikimiz təklidən qorxduğumuz üçün təsəlli təsadüfi tanışlıqda axtarmışdıq. Tanış olduq.

Milliyyətə tatar olan Qalina ingilis dili müəlliməsi idi və iki ilə yaxındır ki, sanatoriyadakı orta məktəbdə işləyirdi.

- Belə gecə vaxtı bu uzun yolu təkməkdən qorxmursunuz?

- Açığını deyim ki, artıq mən bu qorxuya, bir növ, öyrəşmişəm.

- Qərribə, ancaq gözəl səslənir. Qorxuya öyrəşmək!

- Bilirsiniz, qorxsam da, təklidən aldığım zövq bu qorxunu üstələyir.

- Deməli, təkliyi sevirsiniz.

- Təklilər müxtəlif olur. Təklilə sakitlik kimi səslənsə də, əslində, mənim üçün insan qəlbinin ən haylı-küylü, ən təlatümlü halıdır. Təklidə düşünməyi, gəzib-dolaşmağı sevirəm. Xüsusən də, isti vaxtlarda gecələr ay işığında gəzməkdən böyük zövq alıram. Bu sözlərinin ardınca Qalina Tatar poeziyasının klassiklərindən hesab olunan Zərif Bəşirinin (1888-1962) "Ay işığında" şeirini tatar dilində dedi. İncə və həssas duyğulara malik Qalınanın bu poetik hücumunun təsiri altında, sanki onun lirik halını pozmaq üçün yavaşca pıçıldaıdım: -

ÖMÜRLÜK NİSGİL

Belə aylı gecələrdə yanınızda olmaq istərdim.

- Aylı gecələrə hələ çox var. Bu qorxulu qış gecəsində yanımda olduğunuz üçün təşəkkür edirəm.

Qalina mənalı baxışlarla mənə baxdı. Onun bu baxışlarından bir az cürətlənərək, bir az da söhbətimizə nəşə qatmaq arzusu ilə mənə müalicə edən xanım həkimdən (o həm də sanatoriyanın baş həkimi idi) eşitdiyim lətifə-sayağı bir söhbəti danışdım: "Burada - mənim yanımda bir tibb bacısı işləyirdi. Özü şəhərdə yaşadığından hər gün şəhərdən bura gəlir, axşam işdən sonra da şəhərə qayıdırdı. Qış vaxtları yollar bağlı olduğu üçün o, Kama üzərindən gedib-gəlməli olurdu. Hər dəfə də axşamlar şəhərə qayıdanda çoxlu həyəcan və qorxu hissləri keçirdiyini deyirdi. O təxminən 40 yaşında olsa da, hələ ərə getməmişdi. Bir dəfə dedim ki, bəs sən qorxmursan ki, gecə vaxtı yaramazın birinə rast gəlersən, başına oyun açar. Tibb bacısının cavabı mənə çox nəşələndirdi: "Mən bu qorxulara, həyəcanlara elə ona görə dözüürəm ki, bəlkə, sənin dediyin o yaramaza rast gələm. Amma mənə hardadır o bəxt, on ilə yaxındır ki, o yaramazı gözləyirəm".

Qalınanın bu dəfə bir az soyuq baxışları diqqətimdən qaçmadı. Deyəsən, bu zərifət onun xoşuna gəlməmişdi. Heç bir şey demədən, xala xətrinin qalmasını, azca qımışdı. Əslində mən özüm də bu şit zərifətə belə bir lirik məqama heç uyğun gəlmədiyini dərhal anladım, amma artıq gec idi. Günah işləmiş adamlar kimi, bir müddət dillənmədim və nəhayət: "Bağışlayın, əslində mən özüm də belə zərifətləri heç sevmirəm. Bu cür zərifətlər sizin bəhs etdiyiniz o təkliyin müqəddəsliyinə kölgə salır". Üzr istəməyim və sözlərim, deyəsən, Qalınanın xoşuna gəldi və heç nə olmamış kimi, şirin-şirinsöhbət eləyə-eləyə sanatoriya çatdıq.

Qalina ərindən boşanmışdı və üç yaşında bir oğlu var idi. Sanatoriyada, həkim və müəllimlər üçün ayrılmış qonaq evində qalırdı. O, burada özünün yüksək mədəniyyəti, aristokrat təbiəti ilə hamının hörmətini qazanmışdı. Mən onun haqqında bir adamdan da, kiçik də olsa, bir narazılıq, bir mənfi fikir eşitmədim. Əksinə, hamı onun əxlaqından, mədəniyyətindən ürkə dolusu danışdı. Hətta onun bir gün mənimlə bərabər diskotekaya gəlməsi çoxlarının marağına səbəb olmuşdu. Axı indiyə qədər heç kim onu - bu xanım-xatın ingilis dili müəlliməsini diskotekada görməmişdi. Sanatoriya, həkimlərin arasında xoşməramlı söz-söhbət gəzməyə başlamışdı, axır ki, Qalina müəllimə də ürəyinə yatan bir oğlanla tanış oldu. Qalina haqqında ətrafdakılardan duyduqlarım, eşitdiklərim ona münasibətlərimdə öz sözünü deyir, ona olan hörmətimi birəbeş artırır. Etiraf edirəm ki, onunla tanışlığım ilə bir az da fəxr etməyə başlamışdım.

Qalina ilə tanış olduğumuz o gecə keçirdiyim qorxu və həyəcan hissləri artıq geridə qalmışdı. İndi qış gecələrində Kama çayı üzərindən gediş-gəlişlərimizin sayı daha da artmış və belə gecələr bizə qorxu deyil, əvəzolunmaz rahatlıq və zövq verirdi.

***

Sanatoriyada heç vaxt unuda bilməyəcəyim günlər, aylar keçirdim.

Müalicəm başa çatdı və mən Ulyanovskə qayıtdım. Qalina ilə tez-tez məktublaşırıq.

Təxminən 6-7 ay keçmişdi. Məktubunda yanıma gəlmək istədiyini yazmışdı. Mən o vaxtlar yeni tanış olduğum bir qızla görüşürdüm və açıq, həmin vaxt Qalınanın yanıma gəlməsini istəməirdim. Buna baxmayaraq, razılığımı bildirdim. Gəldi. Dostlarımızın köməyi ilə, bir otaq boşaltdıq və o, iki-üç gün yataxanada qaldı. Mən o biri qızla münasibətlərim səbəbindən özümü tam sərbəst aparıb bilmir və Qalina ona onun layiq olduğu diqqəti göstərmişdim. Ağıllı, səmimi, həssas qəlpli Qalina bunu hiss etmişdi.

İşdən qayıtmışdım. Stolun üstündə bir kitab gördüm - Aleksey Konstantinoviç Tolstoyun şeirləri. Kitabı əlimə aldım, içində bir məktub vardı: "Əzizim Orxan! Ümid edirəm ki, "əzizim" sözünə görə mənə qınamazsan. Gənclik dövrü keçmiş, isti ailə ocağı olmayan bir qadın bəzən atdığı addımlarını düzgün hesablaya bilmir. Gəlişimlə səni rahat etdiyim üçün mənə bağışlamağın rica edirəm. Xəbərsiz getdiyim üçün də mənə bağışla. Bunun hər ikimiz üçün xeyirli olacağını düşündüm. Poeziya vurğunu olduğumu bilirəm. Bu kitabı sənə gözəl, romantik bir gecədə bağışlamaq arzusu ilə gə-

tirmişdim. Qismət deyilmiş. Hər halda, bu hədiyyəni məndən qəbul et. Sənə bütün qəlbimlə xoşbəxtlik arzu edirəm.

Əlvida! Məni bir daha axtarma!"

Yer-göy bir anda başıma fırlandı, Qalina qarşı nə qədər haqsız və nəzakətsiz davrandığını indi anladım. Elə bil yatmışdım, yuxudan ayıldım. Həyatımın ən kritik dövründə, təxminən yarım illik çətin günlərimdə mənə mənəvi dayaq olan, öz varlığı ilə o günləri ömrümün yadda qalan bir dövrünə çevirən açıqürəkli, kövrəkqəlbli, bütün varlığı ilə mənə inanan alıcınab bir qadına qarşı təbiətimə qəti uyğun gəlməyən, bu qədər laqeyd, hətta inafsız münasibətimə görə özümü qınamağa başladım. Bəlkə (yəqin ki!) Qalınanın yerinə başqa bir qadın olsaydı, ona qarşı etdiklərimin müqabilində, mənə ağır sözlər deyər, təhqir edər, ürəyini boşaltdı və sonra gedərdi. Amma Qalınanın səmimi bir məktub yazıb, buludların dalında gizlənən nazlı ay kimi, səssizcə gedişini yandıraraq yola çıxıb bir taksiyə oturdum, onu tapıb qayıtmaq, ən azı, ondan üzr istəyə bilmək arzusu ilə hava limanına getdim. Lakin Qalina yox idi!

***

Qalina gedəndən sonra mənim o qızla da münasibətlərim pozuldu. O qədər acı çəkirdim ki, məndən inciycəyini bilə-bilə hər şeyi açıb ona danışdım. Ayrıldıq və paradoksal görünməyə də, elə rahatlaşdım ki! Sanki özümə Qalina qarşı etdiyim haqsızlıqların əvəzini çıxmışdım. Bir müddət fikrili, qəm içində gəzib dolaşdım. Lakin belə yaşamaq mümkün deyildi, öz hesabıma məzuniyyət götürüb həmin sanatoriya - Tarlovka sanatoriyasına getdim. Üzüntüm birə-on artdı - Qalina artıq məktəbdə işləmirdi, sanatoriya da köçüb getmişdi. Hara getdiyini isə heç kim bilmirdi. Sanatoriyada işləyən bir tibb bacısı Qalınanın ərə ilə bərişdığını və onunla getdiyini söylədi. Az da olsa, rahatlaşdım, onun ərə ilə bərişməsi köhnə - yeni həyatına başlaması demək idi. Bəlkə də, prosesin belə gedişində mənim Qalina qarşı etdiklərimin də bir müsbət təsiri olmuşdu və yəqin ki, o xoşbəxt idi - mənə təsəlli verən də yalnız özümün özüm üçün quraşdırdığım bu fikirlər idi.

Amma bu fikirlər mənə cəmi bir neçə saatlığına ovundura bildi. Ünvanımı bilməsəm də, görməyə dərin mənəvi və psixoloji ehtiyac duyduğum qadını axtarmaq qərarına gəldim. Qalınanın Orenburq şəhərindən olduğunu bildim və heç bir şey düşünmədən onu tapmaq ümidiylə qatarla Orenburq getdim. Məqsədim mümkün olan bütün məktəbləri aramaq və bəlkə bu yolla Qalınanı tapmaq idi. İndi bircə arzum var idi: nəyin bahasına olursa olsun, Qalina qovuşmaq. Lakin şəhər böyük, məktəblər çox! Üçgünlük axtarırlarım heç bir nəticə vermədi və mən dərin üzüntü içində geri qayıtdım.

... O vaxtdan bir daha Qalınanı görmədim və ondan heç bir xəbər almadım. Kitabxanamdakı ən əziz kitablardan biri olan o kitabı hər dəfə və rəqləyəndə ay işığı kimi qızılı, bir az da qıvrıq saçlarını, nədənsə, mənə həmişə qəmli görünən, maviyəçalan gözlərini, həm nazlı, həm də həyalı baxışlarını unuda bilmədiyim və unutmaq istəmədiyim tatar qızının surətini canlandır gözlərimin önündə.

Bircə dəfə onu görə bilsəydim! Ondən üzr istəyib bağışlanmaq, bu nisgildən qurtarmaq üçün nələri fəda etməzdiniz?!